

Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových
Posudek bakalářské diplomové práce

Autor: Petra Koltonová

Titul: Komparace vyobrazení šoa v literárním díle Jana Otčenáška *Romeo, Julie a tma* a v následné filmové a televizní adaptaci

Konzultant: Mgr. Ivana Cahová, Ph.D.

Hodnotící kritéria	% podíl na celkové známce	hodnocení
Téma:	5%	1
Metodologie a argumentace:	20%	3
Interpretace:	20%	3
Použití sekundární literatury:	10%	2,7
Struktura a forma:	30%	2,7
Bibliografický aparát:	15%	1,5
Celková známka před obhajobou:		2,555

Témata pro obhajobu, průběh obhajoby:

Je Otčenášková novela *Romeo, Julie a tma* z roku 1958 skutečně typickým zástupcem tzv. druhé vlny (po)válečné česky psané literatury, nebo se v některých (základních) aspektech odlišuje? V teoretické části diplomantka uvádí, že texty s tematikou šoa, patřící do druhé vlny (prosím, jmenovat alespoň několik stěžejních děl), se vyznačovaly mj. příklonem k relativizaci černobílého vidění válečných let a rozvolněním původně striktního rozlišování kategorií absolutního dobra a absolutního zla a jejich zástupců (tedy absolutně zlých Němců-pachatelů a absolutně dobrých Židů-obětí). U Otčenáškovy textu tuto striktní kategorizaci naopak zdůrazňuje (str. 50).

Předložená případová komparační studie popisuje, jakým způsobem se měnil obraz Židů a šoa v české kulturní paměti a jak byl tento obraz reflektován v literatuře a filmu. Lze na základě srovnávaných textů zhodnotit také to, jak se v jednotlivých sledovaných obdobích proměňoval obraz většinové české, respektive československé společnosti?

Cítí-li konzultant/oponent*) potřebu vyjádřit se k práci či k průběhu obhajoby verbálně, nechť tak prosím učiní zde (příp. na přiloženém archu)

Diplomantka si pro svou bakalářskou práci vybrala téma, které koresponduje s aktuální snahou české ale i zahraniční historiografie o kritickou revizi českých národních dějin ve vztahu k židovské menšině, viz práce Michala Frankla, Kateřiny Čapkové, Ines Koeltzsch a nově i Petera Hallamy. Ruku v ruce s touto snahou jde samozřejmě i kritická analýza

umělecké reflexe dějin, zejména v literatuře a ve filmu. Na výzkum obrazu předělové kapitoly židovských dějin, totiž šoa, v kontextu české kulturní paměti se dlouhodobě zaměřuje kolektiv spolupracovníků prof. Jiřího Holého z pražského Centra pro studium holokaustu a židovské literatury. Svou prací tedy diplomantka nevstupuje na neprobádanou půdu a může se opřít o solidní publikovaný výzkum, jehož znalost v úvodní teoretické části prokazuje.

Přínosem předkládané práce by měla být detailní komparační analýza obrazu šoa v novele Jana Otčenáška *Romeo, Julie a tma* (1958) a v následných stejnojmenných adaptacích pro film (Jiří Weiss, 1959) a pro televizi (Karel Smyczek, 1997), která se neomezí pouze na srovnání literárních a filmového jazyka a rozdílných žánrových prostředků užitých k vytvoření obrazu šoa (jako činí podobné práce k tématu), nýbrž zohlední posuny, ke kterým došlo v umělecké tvorbě s tematikou šoa v českém, respektive československé kulturním prostoru v důsledku historicko-politických změn od konce druhé světové války až do počátku nového tisíciletí. Další přínosem práce by tak mělo být také srovnání, zda literatura a film reagují na změny kulturních a společenských paradigmat podobně, či zda se v některých ohledech liší.

Diplomantka v exposé jasně formuluje cíle i strukturu své práce a v průběhu se jich drží. Otázky, které v úvodní části formuluje, jsou v jednotlivých kapitolách víceméně konzistentně sledovány a v závěru v základní rovině zodpovězeny.

Výběr srovnávaných textů hodnotím kladně. Novela Jana Otčenáška *Romeo, Julie a tma* získala u čtenářů značný ohlas, byla přeložena do řady světových jazyků a dostala se tak do povědomí také zahraničnímu publiku. Také obě filmové adaptace (i první filmová adaptace Evy Sadkové a pozdější adaptace pro rozhlas a divadlo, na které se práce nezaměřuje) byly divácky úspěšné. Z tohoto pohledu by bylo jistě zajímavé sledovat také kritickou reflexi v dobovém tisku. Důležitý je však především fakt, že literární text a jeho filmové adaptace vznikly v různých fázích sledovaného období a nabízí tak ideální bázi pro komparační analýzu. Neméně důležitý je i rozdílný tvůrčí kontext a přístup k problematice šoa jednotlivých autorů komparovaných děl. Je škoda, že diplomantka, přestože rozdíly naznačuje (např. str. 32), jejich potenciál pro komparaci prakticky nevyužívá.

Metodologicky postupuje diplomantka dobře. V úvodu se snaží podat nejprve obecný obraz recepce šoa a utváření obrazu této temné kapitoly dějin v české, respektive československé historické a kulturní paměti v závislosti historicko-politickém vývoji. Následně se soustředí na reflexi tohoto obrazu v české (československé) literatuře a filmu a na tomto základu staví vlastní komparačně-analytickou případovou studii, na níž sleduje platnost obecně konstatovaných principů a postupů.

Sekundární literatura pro teoretickou část je vybrána na základě konzultací vhodně a v textu je na ni, stejně jako na texty pramenné povahy, odkazováno až na zanedbatelnou výjimku v úvodu (viz poznámka č. 18) jednotně. Vlastní diplomantčinu práci s podpůrnými odbornými texty však jednoznačně kladně hodnotit nelze. Slušela by jí větší míra kritického přístupu a schopnosti formulovat základní teze a následně je zasadit a zhodnotit v širším kontextu. Teoretickému úvodu ubírá na kvalitě zejména řada nepřesně formulovaných parafrází, např. str. 17: „Hlavním pocitem mladé generace vyrůstající mezi válkami byla omezenost na svobodě a prozatímnost, která stála v protikladu touhy po volném a aktivním životě.“ Předpokládám, že když diplomantka píše o „omezení svobody“, které ovlivnilo další tvorbu Jana Otčenáška, má na mysli nikoliv dobu rozkvětu tzv. první československé republiky, nýbrž závěr třicátých let, kdy se Československo ocitlo pod diktaturou nacistického Německa.

Vlastní komparační část, soustředící se na vybrané texty, je poměrně obsáhlá, bohužel však vykazuje řadu nedostatků po formální i obsahové stránce. Zvolená literárně-vědná terminologie není použita vždy konzistentně (zejména termín *narrativ*, který diplomantka užívá jak jako synonymum pro výraz „příběh“, tak jako označení způsobu podání,

respektive vyprávění). I přes upozornění během konzultací se diplomantka na více místech opakuje (zejména nečíslovaná úvodní kapitola „Výběr komparovaných textů“ a kapitola „2 Romeo, Julie a tma v kontextu další tvorby jednotlivých autorů“ se zbytečně obsahově překrývají) a poněkud nelogicky distribuuje obsah do různých kapitol (základní dějová linka novely a odchylky filmové a televizní adaptace měly být zařazeny do komparační části, do podkapitoly „Kompozice“, v kapitole věnující se tématu šoa v kontextu další tvorby jednotlivých autorů působí poněkud nepatřičně). Podkapitoly věnované jednotlivým srovnávaným aspektům působí (z důvodu chvatných a ne dostatečně prokonzultovaných přesunů částí textů do závěru) poněkud neukončeně, v některých případech postrádají hlavní tezi, která by posloužila jako báze pro finální komparaci v závěru. Při tomto způsobu výstavby textu bych v komparační části považovala za přehlednější členit podkapitoly nikoliv na základě žánru, nýbrž na základě srovnávaných aspektů. Srovnání například různých forem kompozice u jednotlivých adaptací v rámci jedné podkapitoly by diplomantce ulehčilo práci v závěru. Komparační část práce však byla konzultována s minimální časovou dotací a uvedenou slabinu textu se tak nepodařilo včas odkrýt.

Komparované aspekty jsou zvoleny dobře, avšak potenciál nabízený srovnávanými texty není plně využit. Zejména srovnání literárního a filmového jazyka, ale i výrazových prostředků by vzhledem ke studijní kombinaci diplomantky mohlo být propracovanější. Hlubší analýzu by vzhledem k zaměření řady seminářů na toto téma zasloužila i postava židovské dívky Ester/Hany, která nabízí v jednotlivých adaptacích diferencovaný obraz židovství a židovského osudu v době druhé světové války, různě odstupňovaný střet dospělého (vědoucího) a dětského (naivního) světa (zde se nabízí i srovnání obsazení hlavních rolí ve filmu a v televizní inscenaci), a zároveň, z genderové perspektivy, různou míru „emancipace a radikalizace“, kterou lze porovnat s řadou dalších literárních textů s tematikou šoa, zejména s texty Arnošta Lustiga. Podobně zajímavé by bylo také hlouběji prozkoumat způsob a prostředky, které jednotliví tvůrci v různých obdobích užívají k vytvoření obrazu většinové české společnosti (homogenita versus diferenciaci, kolaborace s nacisty, zbavování se zodpovědnosti, „hrdinství“ – zejména v souvislosti s postavou Pavla, jehož tragický osud po válce zpracoval Otčenášek v další novele *Kulhavý Orfeus*, 1964) mj. i ve vztahu k Židům jako její integrální součásti nebo naopak vyčleňované menšiny. V podkapitole „Prostor“ upozorňuje autorka na jistou „uzavřenost“ prostředí, v němž se odehrává děj novely. Nabízí se tedy srovnání, jakým způsobem jsou v jednotlivých zpracováních reflektovány a mediovány události „zvenčí“, jak velké dějiny pronikají do dějin malých a do jaké míry je ovlivňují a mění.

Interpretace jednotlivých srovnávaných aspektů není v textu příliš uspořádaná, často postrádá jasnou argumentaci a ztrácí tak poněkud na srozumitelnosti (např. str. 27: „Ačkoliv se Židovka prvoplánově nerozhodla utéct, aby zemřela, ale zachránila Pavla před jeho případnou smrtí, její osud ji, jak již víme, zkrřížili nacisté.“; podobně o kousek dále: „Její povaha se pomalu vykresluje s průběhem děje, neboť ji ovládá strach, a tak její přirozené chování může být ovlivněno“). Na některých místech jsou pouze vyjmenovány určité jevy, aniž by byly jakkoliv interpretovány (zejména v podkapitolách věnovaných výrazovým prostředkům a také zobrazení perzekuce Židů v jednotlivých adaptacích. „Vulgarismy se použily pouze na konci ve vypjaté scéně, kdy chtěl Rejsek dokázat přítomnost Židovky v kůlničce“, str. 30; „Weiss se ve svém zpracování na perzekuci Židů zcela zaměřuje jen minimálně“, str. 42).

Interpretační manko komparační části dohání diplomantka alespoň částečně v závěru práce. Ani zde není argumentace zcela konzistentní, pro pochopení smyslu některých tezí by bylo zapotřebí rozvést je podrobněji a vysvětlit, co je konkrétně míněno (např. str. 50-51: „Weiss vyobrazil již ze začátku scénu s rodinou Wurmových, která nejenže reprezentovala obraz šoa svým odchodem ke shromažďovacímu místu do transportu, ale využil zde ahasverovský motiv. Postavy židovského původu byly tedy samy o sobě obrazem šoa filmové adaptace“). Základní otázky a cíle formulované v úvodní části jsou však alespoň v základní rovině zhodnoceny a zodpovězeny. Poněkud chybí očekávané nové poznání.

Také formální stránka práce svědčí o jisté úspěšnosti ve finální fázi. Text obsahuje řadu nesprávně užitých forem slov (např. str. 43: „Smyczek opouští od retrospektivy“), slovních spojení („str. 43: „aby se vyvarovala dějovým odchylkám“), překlepů (str. 53: „s psychickým zdravím Židovské postavy“). Místy se vyskytuje neúplná nebo nesprávná větná vazba (např. str. 1: „Srovnání tří textů umožní primárně sledovat obraz šoa v uměleckých dílech vzniklých v různých časových obdobích. Analyzovat faktory, které měly na konstrukci tohoto obrazu nejzásadnější vliv, a v neposlední řadě popsat žánrové difference, možnosti a způsoby zpracování tématu literaturou a filmem“, nebo str. 22: „...se adaptace držela přesněji dle původní výstavby děje novely...“). Některé věty nedávají smysl ani po významové stránce (např. str. 32: „Dovoluje uvěřit, že zmíněné události postavy prožily, a proto je čtenář vtáhnut do probíhající vypjatosti příběhu a zdrcujícího konce.“). Nekonzistentně je užitá kurzíva u názvů literárních a filmových děl, podobně např. i tečky za číslicemi v názvech kapitol (obě např. v názvu kapitoly 3. Analýza obrazu šoa v jednotlivých zpracováních novely Romeo, Julie a tma, str. 24, ale i na řadě dalších míst). Formální nejednotnosti vykazují také bibliografické citace některých titulů užitých pramenů a sekundární literatury jak přímo v textu (srov. např. poznámky č. 8 a č. 15, nebo poznámka č. 97, ad.), tak v seznamu použitých pramenů a literatury (zde zůstává u některých titulů uvedeno číslo stránek z odkazů na konkrétní pasáže v textu, u některých autorů chybí křestní jméno, apod.).

I přes vytčené nedostatky chci zdůraznit diplomantčinu snahu reagovat na všechny podněty a připomínky během konzultací, byť tyto nebyly v práci plně zúročeny. Pro další studium a případnou závěrečnou diplomovou práci bych doporučila zvýšit míru samostatnosti, zapracovat na kritické práci s textem a vylepšení argumentačních strategií.

Předloženou práci doporučuji k obhajobě a hodnotím známkou D, tedy dobře.

Podpis konzultanta (jen v tištěné verzi): 22.8.2021, Ivana Cahová

Poznámky a vysvětlivky:

1. obsah jednotlivých hodnotících kategorií:

1. Téma = schopnost zvolit si vědecky relevantní problém, ohraničit ho, stanovit si smysluplné cíle. Zde zohlednit též kategorii „originalita“/ novost/ heuristická hodnota oproti pouhé kompilaci zdrojů.
2. Metodologie a argumentační struktura = schopnost stanovit vlastní metodologický postup, dodržovat ho v toku textu, schopnost stanovit teze, zřetelnost argumentační struktury.
3. Interpretace textů = úroveň analytického a interpretačního umění
4. Použití sekundární literatury = znalost relevantních a nezastaralých textů, tvůrčí/kritické zacházení se sekundární literaturou
5. Struktura a forma = výstavba, členění textu, konzistence, jazyková správnost, stylistická vyváženost, čtivost.
6. Bibliografický aparát = úplnost bibliografie ke stanovenému tématu, jednotný způsob citace, jednotný a korektní způsob uvádění bibliografických údajů

2. „technika“ hodnocení:

Každé kategorii je přidělena jistá váha vyjádřená v % podílu na celkové známce (tabulka v programu MS Excel automaticky spočítá výslednou známku před obhajobou)

„Jemná“ známková stupnice je stejná jako u přijímací zkoušky, tedy: 1,0 – 1,3 – 1,7 – 2,0 – 2,3 – 2,7 – 3,0 – 3,3 – 4.

Je-li bytí jediná kategorie hodnocena známkou „4“, znamená to, že práce se nedoporučuje k obhajobě.

3. ostatní poznámky:

V případě, že jeden z posuzovatelů práci nedoporučí k obhajobě, možno uvést krátké vysvětlení ve verbální podobě.

Do hodnocení jednotlivých kritérií může konzultant zahrnout též své zkušenosti z konzultací s uchazečem (vysoká či nízká míra samostatnosti, „učenílost“ atd.)

Výsledná známka přihlíží též k výkonu uchazeče u obhajoby a pohybuje se na klasické známkové škále A (1,0 - vynikající), B (1,5 - výborně), C (2,0 - velmi dobře) – D (2,5 - dobře) E (3,0 - dostačující), F (4,0 - nedostačující)

Konzultant je povinen dohlédnout na to, aby práce měla všechny potřebné „assesoáry“ k publikaci na síti: autor: titul, anotace (ca. 2-3 řádky), 5 klíčových slov, oba vyplněné posudky.